

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В РОБОТУ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

METHODOLOGICAL PREPARATION OF STUDENTS FOR IMPLEMENTING ELEMENTS OF PHYSICAL THERAPY IN WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

У статті розглядаються актуальні проблеми підготовки майбутніх вихователів до використання елементів фізичної терапії з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП). Автори зазначають, що якісна підготовка педагогів передбачає інтеграцію міждисциплінарного підходу, партнерську співпрацю між педагогами, фізичними терапевтами та іншими фахівцями. Це дає змогу створити узгоджені індивідуальні програми, які сприяють комплексному фізичному розвитку, реабілітації та соціальній адаптації дітей з ООП. У статті зроблено акцент на важливості створення сприятливого навчального середовища, здатного задовольнити фізичні, емоційні та соціальні потреби кожної дитини.

У статті також окреслено сучасні тенденції в професійній підготовці вихователів у контексті інклюзивної освіти, зокрема наголошено на необхідності оновлення змісту освітніх програм, формування в майбутніх педагогів відповідних професійних компетентностей. Автори презентують досвід викладання навчальної дисципліни «Методика формування компетентностей за освітнім напрямом "Особистість дитини"», що охоплює аспекти фізичної терапії.

У статті представлено сучасні підходи до професійної підготовки вихователів у контексті впровадження фізичної терапії як складової комплексної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. Недостатній рівень педагогічних знань і навичок перешкоджає якісному індивідуальному супроводу дітей з ООП у закладах дошкільної освіти. Автори підкреслюють важливість інтеграції реабілітаційних методик в освітній процес підготовки педагогічних кадрів, що дозволить ефективно застосовувати освітні фізичну терапію на практиці.

У статті також представлено опис комплексу загальнорозвивальних вправ, адаптованого для використання в закладах дошкільної освіти, який орієнтований на зміцнення ослаблених груп м'язів, поліпшення координації рухів та розвитку рухової активності дітей із різними формами рухових порушень. Впровадження таких програм сприяє не лише фізичному розвитку дошкільників, але й підвищенню рівня самостійності та соціалізації дітей, що є важливим фактором їх подальшої інтеграції у суспільство.

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів, фізичне виховання, діти з особливими освітніми потребами, заклад дошкільної освіти, реабілітаційний центр.

The article examines current challenges in preparing future preschool teachers to apply elements of physical therapy in working with children with special educational needs. The authors emphasize that high-quality teacher training requires the integration of an interdisciplinary approach and collaborative partnerships among educators, physical therapists, and other professionals. This approach facilitates the development of coordinated individual programs that support the comprehensive physical development, rehabilitation, and social adaptation of children with SEN. The article highlights the importance of creating a supportive learning environment that addresses the physical, emotional, and social needs of each child.

The article also explores modern trends in the professional training of preschool teachers within the context of inclusive education, particularly emphasizing the need to update educational curricula and to develop relevant professional competencies in future educators. The authors share their experience in teaching the academic course «Methods for Developing Competencies in the Educational Domain "Child's Personality"», which includes components of physical therapy. Furthermore, the article presents contemporary approaches to the professional preparation of preschool teachers, focusing on the integration of physical therapy as an essential component of comprehensive rehabilitation for children with special educational needs. A lack of pedagogical knowledge and skills hinders the effective individualized support of children with special educational needs in preschool settings. The authors underscore the importance of incorporating rehabilitation techniques into the educational process for training future educators, enabling them to apply physical therapy effectively in practice.

Additionally, the article describes a set of general developmental exercises adapted for use in preschool institutions. These exercises are designed to strengthen weakened muscle groups, improve motor coordination, and enhance physical activity in children with various motor impairments. The implementation of such programs not only fosters the physical development of preschoolers but also contributes to increasing their independence and socialization, which are key factors in their further integration into society.

Key words: professional training of future educators, physical education, children with special educational needs, preschool education, rehabilitation center.

УДК 37.013:373.5:796.01
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.27>

Пахальчук Н.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Береженна Л.Ю.,
фізичний терапевт
Державної реабілітаційної установи
«Центр комплексної реабілітації для
осіб з інвалідністю «Поділля»,
асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Ярмошкіна М.В.,
асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В системі сучасної дошкільної освіти пошуки шляхів ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) завжди залишаються актуальними та потребують висококваліфікованих

педагогів, здатних забезпечити всебічний розвиток цієї категорії дошкільників, у тому числі й у напрямку фізичного розвитку та реабілітації. Однією з умов успішної реалізації фізичного розвитку та оздоровлення є партнерська співпраця між вихователем

і фізичним терапевтом, яка дозволяє створити єдиний узгоджений простір підтримки дитини та врахувати її індивідуальні потреби та можливості. Недостатній рівень сформованості відповідних компетентностей у педагогів обмежує можливості індивідуального супроводу дітей з ООП, що актуалізує необхідність оновлення змісту професійної підготовки вихователів.

Фізична терапія є важливим компонентом у комплексному підході до оздоровлення дітей з ООП. Вона спрямована на подолання порушень фізичного і психоемоційного розвитку. Сучасні наукові дослідження (Л. Кампус, І. Лютченко, Р. МакГілл, В. Петриченко тощо) підкреслюють важливість активних реабілітаційних дій із дітьми з ОПП, спрямованих на відновлення рухових навичок, покращення фізичної функціональності та розвитку соціальних компетенцій. Так, науковці підкреслюють, що саме засоби адаптивного фізичного виховання (рухливі й спортивні ігри, засоби загартовування, елементи хореографії, фізичні вправи) забезпечують фізичну та соціальну реабілітацію дітей, допомагають долати депресивні стани, дають їм змогу знівелювати комплекс неповноцінності, задовольнити свої потреби в русі та спільних діях [7, с. 174].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У психолого-педагогічній літературі широко розглядаються різноманітні аспекти організації та змісту роботи з дошкільниками з особливими освітніми потребами, зокрема, праці А. Гета, Р. Дмитріва, М. Єфименка, Н. Наумчак, О. Олефір, В. Кантаржи, А. Колупасової, Т. Круцевич, А. Сімка, В. Синьова, В. Шевченка, О. Чеботарьової, І. Цюпак тощо. Проблемам підготовки фахівців до роботи з дітьми в умовах інклюзивного освітнього середовища присвячені роботи О. Білюк, В. Зеленого, І. Корневої, Н. Кирсти, І. Малишевської, О. Маринчук, Ю. Смолянка, С. Чупахіної тощо.

Згідно з дослідженнями науковців застосування фізичної терапії сприяє значному покращенню якості життя дітей з ОПП. Так, однією з найбільших проблем є те, що порушення моторики в дітей часто поєднуються з когнітивними та мовними дефіцитами, що ускладнює загальну картину розвитку дитини та її інтеграцію в суспільство [1; 4 та ін.]. Як зазначає у своїх працях В. Шевченко, на ранньому етапі реабілітації застосування міждисциплінарного підходу є надзвичайно важливим, оскільки дає можливість максимально адаптувати дитину до соціального середовища [6].

На слушну думку вчених, в Україні відбулися значні зміни в законодавстві, а також у суспільних і педагогічних підходах до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Проте впровадження інклюзивного навчання потребує подальшого вдосконалення навчально-методичної бази та професійної підготовки відповідних

спеціалістів. Для успішного розвитку інклюзивної освіти необхідно забезпечити якісну підготовку педагогів, зосереджену на теоретичних, практичних і психологічних аспектах їхньої діяльності [2]. Л.Зданевич та О.Мисик правильно підкреслюють, що професійна підготовка майбутніх вихователів до здійснення здоров'язбережувальної діяльності в умовах закладів дошкільної освіти має бути орієнтована на: засвоєння основних напрямів здоров'язбереження з урахуванням вікових і психофізіологічних особливостей дітей раннього та дошкільного віку; опанування сучасних підходів до формування здоров'язбережувального освітнього середовища в ЗДО та популяризації здорового способу життя; ознайомлення з методами первинної профілактики соціально небезпечних хвороб; а також розвиток навичок самовдосконалення в питаннях збереження здоров'я, безпеки життєдіяльності тощо [3, с. 15]. О.Футнікова визначає актуальні рекомендації щодо підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзії, зокрема: інтеграція курсів, що розвивають знання про інклюзію, методики роботи з дітьми з особливими потребами та індивідуальні підходи до навчання; створення умов для співпраці з батьками, психологами та іншими спеціалістами для кращого розуміння потреб дітей з особливими освітніми потребами тощо [5, с. 12].

Метою статті є презентація елементів програми фізичної терапії для дітей з ОПП, яка використовувалась у підготовці майбутніх вихователів. Доцільним є орієнтування програми на поліпшення фізичного розвитку дітей та їх підготовку до подальшої соціальної інтеграції. Розробка та впровадження новітніх методик, орієнтованих на активні реабілітаційні дії, є важливим кроком у напрямку вдосконалення фізкультурно-оздоровчих програм для дітей з ОПП.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У контексті викладання навчальної дисципліни «Методика формування компетентностей за освітнім напрямом "Особистість дитини"» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (доц. Н. Пахальчук) розглядаються питання фізичної терапії дітей з ОПП як важливого елемента реабілітаційного процесу, який сприяє поліпшенню фізичного розвитку та адаптації дошкільників до соціальних умов. Основними завданнями фізичної терапії є підтримка рухової активності та функціональних можливостей дитини, а також адаптація до навколишнього середовища. Важливим аспектом є інтеграція різних методів, таких як масаж, гімнастика, фізичні вправи тощо, які допомагають зменшити негативні прояви порушень фізичного розвитку.

Здобувачам вищої освіти також презентується специфіка роботи державних спеціалізованих центрів реабілітації, де проводять індивідуальні заняття, спрямовані на корекцію рухових функцій,

розвиток координації, зміцнення м'язів та поліпшення загальної фізичної підготовленості дітей. Так, на занятті «Взаємодія сім'ї та ЗДО в роботі з фізичного виховання та особистісного розвитку дітей раннього та дошкільного віку» студентам були представлені особливості функціонування державних центрів реабілітації, де здійснюється міждисциплінарний підхід до реабілітації дітей з ОПП.

Зокрема, у Вінниці функціонує державний центр ДРУЦКРОІ «Поділля», в якому надається соціально-психологічна, фізична, соціально-побутова, трудова тощо реабілітація. Фізична терапія представлена широким спектром методів лікувальної фізкультури і механотерапії, масажу і фізіотерапевтичних процедур та інших новітніх методів фізичної терапії. Робота в Центрі реабілітації спрямована на забезпечення комплексного підходу до розвитку дитини, включаючи взаємодію з педагогами, психологами та іншими фахівцями. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини дає можливість розробити персоналізовану програму взаємодії, яка відповідає її потребам і можливостям. Фізична терапія сприяє підвищенню рівня самостійності дітей, що стимулює їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство.

На практичних заняттях із навчальної дисципліни майбутнім фахівцям було наголошено на важливості вибору конкретних методів і засобів педагогічної роботи для кожної дитини на основі їхніх індивідуальних потреб, враховуючи результати обстеження та функціональний стан. Заняття з дітьми з ОПП мають на меті не лише покращення фізичного стану, але й соціально-емоційний розвиток дитини, підтримку її самоповаги та мотивації до подальшої роботи. Важливо створити сприятливу атмосферу, яка допоможе дітям долати труднощі та розвивати свій потенціал.

Зокрема, Л. Береженна, магістр дошкільної освіти, магістр фізичної терапії та ерготерапії на лабораторних заняттях зі студентами освітньої програми «Дошкільна освіта. Початкова освіта» презентує та адаптує програми фізичної терапії таким чином, щоб майбутні вихователі могли застосовувати їх у своїй педагогічній діяльності з дітьми ОПП. Це сприяє практичній інтеграції реабілітаційних методик в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Наведемо комплекс загальнорозвивальних вправ для дітей із легкими формами дитячого церебрального паралічу (ДЦП), зокрема спастичною диплегією або атаксичною формою, що дозволяє зберігати відносну рухову активність та участь у навчанні з частковою підтримкою. Короткостроковими цілями використання комплексу є зміцнення ослаблених груп м'язів, покращення рухової координації.

1. В.п. – на спині, поворот голови праворуч, ліворуч. Темп – повільний. Повтор – 2-3 рази.

2. В.п. – лежачи на спині, пасивні рухи у всіх суглобах руки. Темп – повільний.

3. В.п. – те ж саме. Пасивне та активне схрещування рук на грудях і розведення зігнутих і прямих рук у сторони. Темп – повільний. Повтор – 5-7 разів.

4. В.п. – те ж саме. Згинання і розгинання рук в ліктьовому суглобі. Темп – повільний. Повтор – 5-7 разів.

5. В.п. – те ж саме. Супінація та пронація передпліччя. Виконуємо обертові рухи передпліччя: спочатку повертаємо долоні вгору (супінація), потім вниз (пронація). Повтор – 5-7 разів.

6. В.п. – те ж саме. Пасивні кругові рухи в плечовому суглобі. Темп – повільний.

7. В.п. – лежачи на спині. Почергове пасивне згинання й розгинання ноги в колінному суглобі. Темп – повільний. Повтор – 5-7 разів.

8. В.п. – те ж саме. Пасивне згинання в кульшовому суглобі. Темп – повільний. Повтор – 5-7 разів.

9. В.п. – лежачи на спині. Пасивні кругові рухи в кульшовому суглобі зігнутих ніг. Темп – повільний. Повтор – 5 разів у кожную сторону.

10. В.п. – те ж саме. Пасивне відведення і приведення стопи. Темп – повільний. Повтор – 5-7 разів.

11. Рефлекторне розгинання хребетного стовпа й ніг у положенні лежачи на животі. Темп – повільний. Повтор – 2-3 рази.

12. В.п. – лежачи на животі. Пасивне та активне згинання й розгинання в колінних суглобах. Темп – повільний. Повтор – 5-7 разів.

13. В.п. – на спині, гомілки опущені за край опори. Розслаблення м'язів у колінному і над'яtkово-гомілковому суглобах. Рухи пасивні, потім активні. Темп – повільний.

14. В.п. – лежачи на животі. Підняття до вертикального положення на колінах і повернення у в.п. із підтримкою під лікті або кисті рук. Темп – повільний. Повтор – 2-3 рази.

Також на лабораторному занятті «Організація фізкультурно-оздоровчих заходів із дошкільниками» здобувачам вищої освіти були представлені ігри-маніпуляції з предметами відповідно до віку дитини. Майбутні вихователі закладів дошкільної освіти також презентували власні розробки ігор. Перевага ігор порівняно з суворо дозованими загальнорозвивальними вправами пов'язана з розвитком ініціативи, фантазії та творчості дошкільників, що стимулюють рухову активність дітей.

Рухи, які входять в ігри-маніпуляції, за своїм змістом і формою достатньо прості, природні, зрозумілі і доступні для сприйняття та виконання. Реабілітаційна цінність ігор-маніпуляцій полягає також у тому, що набуті навички та вміння повторюються та вдосконалюються в мінливих умовах. Так, ігри-маніпуляції з предметами передбачали використання різних за складністю маніпуляцій, які підбиралися відповідно до віку дитини та її

рухових можливостей. Наведемо приклади ігор-маніпуляцій:

1) «Попелюшка» – сортування різних дрібних предметів за розміром, кольором. Зокрема, два види квасолі – біла та ряба, волоські горіхи та каштани, мушлі та морські камінці тощо.

2) «Намисто» – нанизання на дріт ягід горобини, гудзиків, кольорових кришок (з отвором) або кілець від пластикових пляшок тощо.

3) «Кольорова пляшка» – закладання шарами дрібних предметів (різнокольорова квасоля, макарони, гарбузове та соняшникове насіння) у пляшки з вузьким отвором або їх насипання (рис, гречка, пшениця, горох та ін.).

4) «Ляльковий театр» з пальчиковими ляльками тощо.

Висновки. Таким чином, застосування адаптованої програми фізичної терапії з орієнтацією на потреби конкретної дитини сприятиме ефективному розвитку рухових функцій, підвищенню якості життя дітей з ОПП та створює передумови для їх подальшої соціалізації. Варто підкреслити, що для інтенсивного тренування рухових функцій доцільним є багаторазове повторення певних рухів і рухових дій та інтеграція їх в повсякденне життя дитини.

Формування в студентів компетентностей, необхідних для ефективного супроводу дітей з ОПП, є ключовим фактором у реалізації міждисциплінарного підходу для рухового розвитку та підтримки здоров'я дошкільників. Врахування індивідуальних особливостей дітей, правильний вибір методів фізичного виховання допомагають майбутнім педагогам створювати сприятливі умови для розвитку фізичних і соціальних компетенцій

дітей, що є основою їхньої успішної адаптації та інтеграції в суспільство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бейлі К., Чернов А. Фізична терапія та її вплив на розвиток дітей з порушеннями рухової активності. *Міжнародний журнал реабілітації*. 2018. Т. 12. № 3. С. 45-58.

2. Білюк О., Зеленін В., Коренева І. Підготовка майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. №12. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14246824>

3. Зданевич Л.В., Мисик О.С. Професійна підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері фізичної культури спорту та туризму: матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 22-23 квітня 2025 р.). Хмельницький, 2025. Ч 2. С. 15-20.

4. Микитюк К. Сучасні підходи до фізичної реабілітації дітей. *Слобожанський науково-спортивний вісник: наук.-теор. журн*. 2019. № 1. С. 147-150.

5. Футнікова О.О. Педагогічні умови підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти. *Академічні візії*. 2024. Вип. 35. С. 1-13.

6. Шевченко В. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. Суми, 2023. № 2 (126). С. 77-88.

7. Юрчук О., Юрчук О. Соціальна реабілітація дітей старшого дошкільного віку з психофізичними порушеннями засобами фізичної культури. *Інноватика у вихованні*. 2024. Вип. 20. С. 168-178.